

Arkadiusz Jabłoński, *Status teoretyczny i funkcja techniczna wiedzy o społeczeństwie. Wokół myśli Karla R. Poppera i Józefa M. Bocheńskiego*, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2000, ss. 261.

Doktor Arkadiusz Jabłoński, adiunkt Katedry Filozofii Społecznej Instytutu Socjologii KUL, w swoim dorobku naukowo-pisarskim ma już kilkadziesiąt publikacji: studiów, artykułów, esejów, omówień naukowych spotkań, recenzji, haseł encyklopedycznych itd. Na szczególną uwagę zasługuje jego książka pt. *Filozoficzna interpretacja życia społecznego w ujęciu Petera Wincha* (Lublin 1998), która jest ceniona w kręgach specjalistów z zakresu myśli społecznej, czego wyrazem jest m.in. fakt włączenia jej do bibliografii w publikowanych przez nich pracach.

Druga książka A. Jabłońskiego w przeważającej mierze jest zbiorem publikowanych uprzednio rozpraw i artykułów oraz referatów wygłoszonych na różnego typu sesjach i konferencjach naukowych. Rezultatem tego są pewne powtórzenia tematyczne, ale nie są to powtórzenia słowno-mechaniczne, lecz najczęściej nowe naświetlenie bądź pogłębienie omawianego uprzednio problemu. Książka koncentruje się na szeroko rozumianej problematyce myśli społecznej, obejmując takie jej sektory jak: metodologia nauk społecznych, socjologia, filozofia społeczna, filozofia polityczna, etyka gospodarcza, socjotechnika czy inżynieria społeczna. Szeroka rozpiętość tematyczna podejmowanych wątków nie jest jednak równoznaczna z „rozchwianiem” problemowym przedmiotu książki ani też spłyceciem przeprowadzanych analiz. Uważna lektura recenzowanej pracy, pisanej – trzeba przyznać – dość trudnym, ale precyzyjnym i fachowym językiem, pozwala uchwycić jej motyw przewodni. Jest nim analiza racjonalnego i obiektywnego przedstawiania problemów społecznych, politycznych i etycznych. Autor w przekonujący sposób ukazuje potrzebę logicznej, epistemologicznej i metodologicznej podbudowy wiedzy społecznej, a źródłem oraz inspiracją dla jego refleksji są pisma dwóch wielkich współczesnych myślicieli: Karla Poppera i Józefa M. Bocheńskiego. Korzystając z ich dorobku, Autor w poszczególnych rozdziałach pracy podejmuje się eksplikacji problemów dotyczących statusu naukowego wiedzy społecznej, ontologii bytu społecznego, analizy dyskursu społeczno-politycznego, semantycznej analizy pojęć oraz analizy zagadnień moralnych w życiu społecznym i gospodarczym.

Recenzowana praca, jak stwierdza jej Autor w Przedmowie, „nie ma charakteru monografii poświęconej myśli Poppera i Bocheńskiego, nie jest też wprowadzeniem do ich koncepcji wiedzy o społeczeństwie” (s. 10). Książka zawiera natomiast omó-

wienie węzłowych problemów społecznych, politycznych i etycznych w świetle wypowiedzi obu wspomnianych myślicieli, których pisma stały się w przeważającej mierze inspiracją dla własnych przemyśleń Autora. Nie jest to więc tylko książka o Popperze i Bocheńskim, ale analiza niektórych zagadnień z zakresu filozofii społeczno-politycznej nawiązująca twórczo do przemyśleń tych dwu czołowych mistrzów współczesności. Krąg zainteresowań Poppera i Bocheńskiego jest w znacznej mierze różny, ale łączy ich wiele. Po pierwsze, zdecydowana opozycja wobec systemów kolektywistyczno-totalitarnych, które w istotny sposób niszczą czy ograniczają wolność i podmiotowość indywidualnego człowieka. Po drugie, obaj posługiwali się w swych pracach analizą logiczną, epistemologiczną i metodologiczną, widząc w niej niezbędny warunek obiektywnego rozpracowania podstawowych problemów życia społecznego. Rzetelny warsztat naukowy, połączony ze znajomością historii problematyki społecznej, charakteryzuje obu współczesnych myślicieli.

Książka A. Jabłońskiego składa się z dwu części. Pierwsza z nich, zawierająca cztery rozdziały, jest poświęcona wiedzy o społeczeństwie w świetle racjonalizmu krytycznego K. Poppera. Pracę otwiera tekst pt. *Obiektywna wiedza o społeczeństwie i jej wrogowie*, który jest prezentacją Popperowskiej koncepcji wiedzy o życiu społecznym, określanej mianem wiedzy obiektywnej. Myśliciel ten, charakteryzując naturę i źródła wiedzy o życiu społecznym, wyróżnił trzy sektory rzeczywistości: świat fizyczny, świat psychiczno-umysłowy i świat inteligibiliów, tj. idei, przedmiotów myśli, teorii itp. Wiedza o społeczeństwie należy do ostatniego z nich, dlatego – zdaniem Poppera – nie należy jej źródła poszukiwać poza nią samą. Rozumienie wiedzy obiektywnej w pismach austriackiego autora jest istotnie różne od klasycznej epistemologii, która odwołuje się do obiektywnej oczywistości jako naczelnego kryterium prawdy. Obiektywna wiedza w reinterpretacji Poppera to wiedza publicznie osądzana.

Drugi fragment recenzowanej książki nosi tytuł *Nauka jako wytwór społeczeństwa*. Popper, jak pokazuje A. Jabłoński, akcentował społeczne uwarunkowania nauki: historyczno-ewolucyjne, semantyczne, wpływ tradycji i publicznego dyskursu. Skoro nie ma definitywnego kryterium prawdy, to logika odkrycia naukowego jest rezultatem krytycznej społecznej dyskusji. Zasadą Poppera jest wyakcentowanie doniosłej roli falsyfikacji jako drogi do obiektywnej wiedzy o życiu społecznym i jego mechanizmach.

Inżynieria cząstkowa a globalne rozwiązywanie problemów społecznych to kolejne studium A. Jabłońskiego zawarte w jego pracy. Interesująco prezentuje ono najpierw metodologiczne aspekty koncepcji inżynierii cząstkowej, a następnie jej niebagatelną rolę w rozwiązywaniu ważnych problemów społecznych w mikroskali. Podtekst intencji Poppera jest niedwuznaczny – pragnął się przeciwstawić globalno-autorytarnym ideom „uszcześliwiania ludzkości”, lansowanym zwykle przez ustroje totalitarne. Ostatni fragment książki poświęcony myśli Poppera to tekst pt. *Etyka jako nauczanie intelektualnej uczciwości*. A. Jabłoński analizuje najpierw status podstawowych zasad etycznych w ujęciu tego myśliciela, a następnie ukazuje fundamentalną rolę osobistej kompetencji i odpowiedzialności w rozwiązywaniu zaistniałych dylematów społeczno-moralnych. Popperowski etos odcina się zarówno od dogmatyzmu, jak i antyracjonalizmu, odwołuje się natomiast do intelektualnej uczciwości i moralnej współodpowiedzialności.

Druga część recenzowanej książki zawiera pięć rozdziałów, omawiających wiedzę o społeczeństwie w świetle myśli analitycznej polskiego dominikanina Józefa M. Bocheńskiego. Rozdział pierwszy to tekst pt. *Ontologiczne i metodologiczne podstawy analizy społeczeństwa jako systemu*. Bocheński, w odróżnieniu od Poppera, nawiązuje w swej teorii systemów społecznych do klasyka myśli filozoficznej – Arystotelesa, w której dostrzega uznanie podmiotowości indywidualnego człowieka. A. Jabłoński teorię systemów Bocheńskiego wykorzystał jako przydatny instrument metodologiczny do zarysowania ontologii społeczeństwa ujmowanej w aspekcie statycznym i zwłaszcza dynamicznym, co pozwala uniknąć postaw ekstremalnych: z jednej strony psychologizmu i egocentryzmu, a z drugiej ontologiczno-społecznego holizmu i organicyzmu.

Równie interesujący jest następny tekst pt. *Co to jest społeczeństwo sprawiedliwe?* Autor książki najpierw omawia teorię relacji trójczłonowej w ujęciu Bocheńskiego, a następnie prezentuje i zarazem ocenia ważniejsze koncepcje sprawiedliwego społeczeństwa. Wyróżnione zostały trzy podstawowe koncepcje sprawiedliwego społeczeństwa: personalistyczna, legalna i moralna. Konkluzje rozważań tego rozdziału zostały sformułowane w formie jedenastu twierdzeń.

Kolejny fragment omawianej pracy to tekst pt. *Kryzys autorytetów społecznych w cywilizacji globalnej*. A. Jabłoński, wykorzystując analizy logiczno-semantyczno-metodologiczne Bocheńskiego, rozróżnia różne typy autorytetów społecznych, a następnie omawia źródła kryzysu współczesnych autorytetów – zwłaszcza związane z tzw. cywilizacją globalną. Problematykę moralną omawia następny rozdział książki zatytułowany *Etyka biznesu a mądrość, bogobojność i autorytet*. Znajdujemy tam rozważania na temat różnych ujęć etyki biznesu, próbę skrótowej ich oceny, a przede wszystkim propozycję wykorzystania – w nawiązaniu do analizy Bocheńskiego – idei mądrości, bogobojności i autorytetu w konstruowaniu proetycznych postaw ludzi biznesu.

Na wnikliwą uwagę zasługuje ostatni fragment pracy pt. *Co to znaczy być Polakiem? Analiza pojęcia narodu*. Autor recenzowanej książki podjął się zadania zrekonstruowania możliwie adekwatnej definicji narodu na kanwie wypowiedzi o. Bocheńskiego, kapelana wojskowego w czasie II wojny światowej i żarliwego, ale i krytycznie myślącego patrioty. Druga część tego eseju referuje trzy koncepcje ideologii narodowej: porozbiorową (najczęściej zwaną mesjanizmem), nacjonalistyczną (upowszechnianą w II Rzeczypospolitej) i klasyczną (epoki jagiellońskiej).

Oprócz omówionych rozdziałów książka zawiera również Przedmowę, selektywną bibliografię i obcojęzyczne streszczenie. Lekturę ułatwia indeks nazwisk. Przedmowa dobrze wprowadza w tematykę pracy, jej założenia metodologiczne, cele i zamierzenia. Klarowna jest konstrukcja problemowa pracy, a także struktura poszczególnych jej fragmentów.

Książka A. Jabłońskiego jest pracą dobrze napisaną, merytorycznie interesującą, potwierdzającą kompetencję jej Autora w zakresie omawianej problematyki socjologiczno-społecznej, politologicznej i etycznej. Tytuł książki trafnie wskazuje na dwójaki wymiar analiz: teoretyczno-eksplikacyjny i pragmatyczno-techniczny. Pisma K. Poppera i J. M. Bocheńskiego, których rzeczowej analizy podjął się A. Jabłoński, pozwalają zarówno na rozpracowanie teoretycznej wiedzy o społeczeństwie, jak i na

sformułowanie szeregu propozycji dotyczących funkcjonowania życia społecznego oraz ułatwienie rozwiązywania konkretnych problemów z nim związanych. Praca A. Jabłońskiego ujawnia szerokość spojrzenia na omawiane problemy, swobodę poruszania się po wielu dziedzinach wiedzy (epistemologii, metodologii, socjologii, filozofii społecznej i etyce), a także umiejętność łączenia różnych punktów widzenia, co pozwala dostrzec mankamenty wielu koncepcji społecznych. Pewnym ograniczeniem pracy jest, być może, brak skorelowania koncepcji społeczno-etycznych Poppera z filozofią klasyczną, co jednak – należy przyznać – nie było celem tej pracy. Zasługuje ona niewątpliwie na lekturę szerokiego grona czytelników interesujących się problematyką życia społecznego ujmowanego w jego różnych sektorach i aspektach.

Ks. Stanisław Kowalczyk
Katedra Filozofii Społecznej KUL

Edward N y c z, *Dorastanie w przestrzeni społeczno-kulturowej miasta przemysłowego. Studium społeczno-pedagogiczne*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2001, ss. 353.

Edward Nycz, adiunkt Katedry Badań na Kulturami Regionalnymi Instytutu Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu w Opolu, wykazuje rozległe zainteresowania badawcze w ramach dwóch kierunków: pedagogiki i socjologii. Śledząc przemiany ogólne, zainteresowany jest przemianami środowiska lokalnego. Należy do niezbyt licznej grupy badaczy w Polsce, którzy długofalowo prowadzą badania we własnym środowisku. Wspecjalizował się w prowadzeniu badań terenowych oraz monograficznie instytucji i problemów społecznych. W tych dziedzinach należy dzisiaj do wybitnych badaczy i autorów w skali krajowej. Świadczy o tym m.in. publikacja książkowa pt. *Kędzierzyn-Koźle. Monografia miasta* (Opole 2001). Ukazuje ona historię i przemiany miasta. Autor wpisuje się nią w nurt badań prowadzonych przez S. Nowakowskiego, B. Jałowieckiego, D. Simonides, R. Rauzińskiego. Może ona stanowić wzorzec do opracowywania monografii innych miast. Poprzedziły ją dwie inne publikacje E. Nycza: *Integracja społeczna w osiedlu miejskim. Socjologiczne studium przypadku na przykładzie osiedla Piasty w Kędzierzynie-Koźlu* (Opole 1992) oraz *Społeczność lokalna wobec zagrożenia i kataklizmu* (Opole 1998). Najnowsza publikacja pt. *Dorastanie w przestrzeni społeczno-kulturowej miasta przemysłowego. Studium socjologiczno-pedagogiczne*. jest typową monografią. Składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, czterech aneksów (tu m.in. podstawowe narzędzie badawcze – kwestionariusz), bibliografii, tabel i wykresów, streszczenia w języku angielskim i niemieckim.